

Tonko Maroević

Visat núm. 10
(octubre 2010)

per Pau Sanchis

«He traduït per poder entendre allò que llegia»

Tonko Maroević (Split, Croàcia, 1941) és poeta, historiador i crític d'art, assagista i traductor. Ha traduït al croat poesia italiana (de Dante i Petrarca a Saba, Pirandello o Sanguinetti), francesa (Queneau), espanyola (Borges), grega (Kavafis), eslovena i, també, catalana. Pel que fa a la poesia catalana és, sens dubte, l'intel·lectual croat que més atenció hi ha dedicat.

És autor, a més, del capítol dedicat a la literatura catalana dins *Povijest svjetske književnosti* (*Història de la literatura mundial*) i fa quaranta anys que publica, en diverses revistes, articles sobre poetes catalans i traduccions de poemes. L'any 1989 va publicar l'antologia *Bikova koža* (*La pell de brau*) amb poemes de Joan Maragall, Josep Carner, J.V. Foix, Joan Salvat-Papasseit, Carles Riba, Salvador Espriu, Gabriel Ferrater, Miquel Martí i Pol i altres poetes catalans contemporanis. Actualment està enllestint una antologia de poemes de Salvador Espriu i té molts altres projectes. En aquesta entrevista, Maroević ens explica aquesta llarga relació amb la poesia catalana.

De quina manera vau entrar en contacte amb la cultura catalana?

El 1967, a Ravenna, durant un curs sobre cultura bizantina que impartia l'arqueòleg Frederic-Pau Verrié que, aleshores, era director del Museu de la Ciutat de Barcelona. Vam parlar de coses que li interessaven a ell sobre la situació social de la Iugoslàvia del moment, de Croàcia, i així parlant de tot una mica, Verrié va entendre que m'interessava la poesia medieval i que jo havia traduït Dante. Aleshores es va treure de la butxaca una edició del Dante de Febrer i me la va deixar veure, jo gairebé ho entenia perquè, com sabem, és una versió molt propera a l'original. En aquest sentit, em vaig adonar que el català era una llengua propera a altres llengües que ja coneixia, com l'italià. Després d'haver-me explicat que es tractava d'una llengua amb una tradició il·lustre, profunda, llunyana, em va regalar una antologia que ell mateix havia preparat. Una antologia de traduccions de poesia catalana a altres llengües, moltíssimes. D'aquesta manera vaig poder llegir una tria de poesia catalana moderna. Es tractava d'una edició preparada, em sembla, per a una fira del llibre a l'estranger. Encara avui la conservo. D'aquella antologia, mentre tornava a casa vaig traduir tres o quatre poemes, que vaig publicar en una revista del moment que es deia *Telegram*. A *Telegram*, el 15 d'agost de 1969, vaig publicar el meu primer «Cant espiritual» de Maragall, un primer Espriu i un parell de poemes més.

I després?

Els professors Čave i Zorić, que ensenyaven italià a la Universitat de Zagreb, van llegir aquestes traduccions i, com que en aquell moment estaven preparant una història de la literatura mundial, em van demanar si jo volia escriure el capítol de la literatura catalana que havia de tenir unes quaranta pàgines. En aquella època (1972-1973) no es publicava gaire, perquè a Croàcia vivíem un moment d'un cert tancament cultural després de la «primavera croata». En aquelles circumstàncies vaig trobar prou temps per dedicar-me a la lectura. El professor Vojmir Vinja, catedràtic de francès i espanyol de la Universitat de Zagreb, havia aplegat una bona biblioteca catalana a la Universitat: edicions d'«Els Nostres Clàssics» dels anys trenta, la *Història de la literatura catalana* de Riquer, etc. Així, doncs, tenia a la meua disposició una mostra de textos suficient per escriure aquest capítol del qual encara n'estic força content. Caldria actualitzar-lo una mica, però no canviaria gaires coses. Mentrestant vaig publicar, en algunes revistes, més poemes d'Espriu i d'algun altre poeta, de manera que un altre amic, el poeta Igor Zidić, em va fer la proposta de preparar també una antologia, i ho vaig fer. Una de les coses que va sorprendre a la gent va ser que hi hagués inclòs el traductor del portuguès al català Fèlix Cucurull, el qual hi era per establir un pont amb el meu amic Mirko Tomasović que s'havia encarregat del capítol de la literatura portuguesa en aquella *Història de la literatura mundial* i que és un dels grans traductors d'aquesta llengua al croat.

A partir d'aquell moment, cada vegada que anava a Itàlia comprava obres de literatura catalana: l'antologia de Cesare Giardini, la de Sansone i d'altres. També vaig comprar l'antologia en espanyol de José Agustín Goytisolo. D'aquesta manera, encara que l'espanyol no m'és gaire més proper que el català, amb versions en diversos idiomes em sentia més segur, perquè, com hauràs entès, jo no he estudiat català ni un sol dia. Jo l'he après només amb la traducció. És més, diria que l'he après i l'he traduït per poder entendre allò que llegia. Em passa el mateix amb l'espanyol i el francès, però gràcies a l'italià i al llatí vaig fent.

Quina fou la vostra primera visita als Països Catalans?

L'any 1989 vaig anar per primera vegada a València, i vaig escriure una crònica del viatge en què em demanava quina llengua es parlava a València. Des del meu punt de vista, naturalment, March, Jordi de Sant Jordi, Martorell pertanyien a la literatura catalana. Així doncs, jo no podia acceptar de cap manera les tesis secessionistes. D'altra banda, a aquelles altures ja feia temps que coneixia *Nosaltres, els valencians* de Fuster.

A més de l'antologia heu traduït altres coses que, si bé no estan recollides en volums, es troben en revistes i periòdics culturals.

Sí, sí. Més endavant vaig traduir *Cementiri de Sinera* de Salvador Espriu, i també altres autors. Per exemple vaig traduir un llibret de poemes de Vinyet Panyella de qui havia comprat i llegit els seus llibres sobre J.V. Foix, perquè em preparava per fer una presentació de Foix que, finalment, només vaig esbossar en un periòdic durant el Congrés del PEN a Dubrovnik, en què evocava la seva participació en el Congrés de l'any 1934. Aquell Congrés antifeixista, encara que la posició de Foix amb el feixisme, com he entès més tard, és ambigua. Hi ha un parell de llibres que he consultat sobre aquesta qüestió.

També vaig conèixer Palau i Fabre, al qual vaig trobar durant un Congrés del PEN a Barcelona. M'hi vaig presentar i ell fou molt amable, em va regalar i dedicar dos llibres seus i després vaig traduir-li algunes coses dels *Poemes de l'Alquimista*. També vaig conèixer altres poetes. Amb Carles Torner, per exemple, tenia un bona relació i vaig traduir alguns textos seus. Per exemple, un text de caràcter polític titulat «Com deslliurar-se de Bòsnia?» per al periòdic cultural *Vijenac*. Era un text irònic en què s'adreçava als països poderosos d'Europa que s'havien rentat les mans davant el conflicte dels Balcans. També vaig traduir un poema que va fer durant els Jocs Olímpics de Barcelona, dedicat a la campana de l'església de Sant Abraham, figura comuna per a cristians, musulmans i jueus. Vaig

traduir aquest poema per la seva simbologia i després encara en vaig traduir un altre dedicat a un fill de Vukovar. Una nènia a un fill de Vukovar perquè el seu pare hi havia estat sacrificat. També vaig traduir un llibre de haikús sobre Bòsnia de Jaume Creus, perquè no estava satisfet de la versió que s'havia publicat en el llibre. També vaig traduir l'obra de teatre *Carícies* de Sergi Belbel, que es va estrenar a Croàcia el 1999, però que no s'ha publicat. I això és gairebé tot, a més de les traduccions que vaig fer de Josep Piera amb motiu de la seva visita a la Universitat de Zadar l'octubre passat (2009), de les quals només n'he publicat una a *Vijenac* amb un article que vaig escriure després d'haver-nos conegut a Zadar mateix.

Quins són els poetes catalans que més us han interessat i que voldríeu traduir encara?

Dels poetes catalans que he traduït, el més important per a mi, el número u és, sense dubte, J.V. Foix. M'agradaria traduir *Gertrudis*, per exemple, que és força complex, difícil, però jo li trobo una força expressiva que m'és molt propera. Una part de la meva formació cultural està molt lligada al surrealisme, almenys a aquella mena de surrealisme proper a René Char. Després, Espriu al qual m'hi he dedicat molt, perquè em sembla un poeta emblemàtic. D'Espriu, de fet, m'agradaria traduir, a més de poesia, *Antígona* perquè en croat hi ha tres o quatre «Antígones» i diria que les «Antígones» són actuals entre els pobles poc afortunats que, de tant en tant, han de retre comptes amb el propi passat. Un altre poeta que m'ha interessat molt és Palau i Fabre. Es tracta d'un poeta difícil de traduir, perquè està molt lligat a la forma, una forma no només clàssica, sinó gairebé mineral, cristal·lina. És difícil traduir-lo de manera adequada però, de fet, he traduït alguns poemes seus. Tornant enrere cal esmentar Maragall. M'agradaria reprendre'l i tornar al seu «Cant espiritual» i potser traduir-ne alguns poemes més. I també, sense cap mena de dubte, Carles Riba, del qual vull traslladar al croat les *Elegies de Bierville*. Si algú altre ho fes en lloc meu, m'emprenyaria. Només em cal trobar el temps per fer-ho. Es tracta d'una qüestió, també, sentimental, perquè el meu amic Pau Verrié ha fet la primera edició de les *Elegies* i a mi m'agradaria regalar-li una versió en croat. Són molts projectes per un home de la meva edat, però aquests són els poetes que més m'han interessat i que voldria traduir.

A més de poeta i traductor, sou crític d'art i, de fet, l'art català és una altra de les vostres passions. Ens podríeu fer cinc cèntims de les vostres impressions sobre els artistes catalans contemporanis?

Aquest és un tema immens! Podríem parlar del paper de Picasso, encara que abans hi ha Gaudí. Gaudí ha aportat una visió força original i particular, encara que si parem atenció al context veurem que hi havia un ambient d'una certa *visionarietat*, d'una certa possibilitat de jugar fins a l'impossible, un repte formal. Sobre aquesta qüestió vaig escriure un poema dedicat a Domènec i Muntaner, Puig i Cadafalch i Gaudí, titulat «Mansana de la discòrdia». Després, jo sé tot el que Picasso deu al context, a aquella Barcelona. O Miró que ha fet a la pintura surrealista una aportació originalíssima d'una força primordial, infantil, diria, en el sentit del fet primari. Finalment, Tàpies m'ha interessat sempre moltíssim. Fonamental en la meva formació. Gràcies a Tàpies m'he obert cap a l'informal. Tàpies és la confirmació que l'informal, que l'abstracte, no és una moda passatgera. Tàpies, a més, ha sabut anar més enllà. Per a mi, és un dels grans genis de l'art contemporani. Gràcies a ell vaig traduir aquell «Oracle sobre Antoni Tàpies», escrit pel poeta visual Joan Brossa. Joan Brossa que, d'altra banda, em sembla interessantíssim en molts aspectes. Com a poeta visual, d'avantguarda, vaig veure el que va presentar en una Biennial de Venècia i després el vaig trobar a Barcelona. De Brossa també he traduït algun poema, i això també és un deute que tinc amb Tàpies.